

DLA doktori értekezés tézisei

Éder Pál

Európai gyökerek, magyar vonatkozások az amerikai
vonósnégyes-kultúra felvirágzásában

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok
besorolású doktori iskola

Budapest

2009

A kutatás előzményei

Zenész kollégáimmal és növendékeimmal való beszélgetések során meglepve tapasztaltam, hogy a fiatal generáció tagjai – előadóművészek és hallgatók egyaránt – nagyon keveset tudnak azokról a nagy elődökről, akik tevékenységükkel kezdetben a koncertező, hivatásos magyar kvartett-iskola megalapítóivá váltak, majd nemzetközi karriert befutva az amerikai kontinens zenei életének felvirágzásában is döntő szerepet játszottak. Néhány lexikon-bejegyzéstől és szinte minimális számú életrajzi műtől eltekintve nagyon kevés tematikusan csoportosított információ áll rendelkezésünkre (Brandt, Kenneson, Steinhardt, Levin angol nyelvű munkái mellett tudomásom szerint magyar nyelven csak Molnár Antal: A Léner Vonósnégyesről írt könyve olvasható). Szakmai álláspontot, eredményt szinte egyik sem von le, szemléleti irányvonalat szinte csak Levin írása vezet végig.

Források

Elsődleges irodalom:

Baron, John Herschel: *Intimate Music. The history of the idea of chamber music.* Stuyvesant: Pendragon Press, Musicological series, 1998.

Brandt, Nat: *Con Brio. Four Russians called the Budapest String Quartet.* New York: Oxford University Press, 1993.

Cobbett, Walter, Wilson (szerk.): *Cobbet's Cyclopedic Survey of Chamber Music.* London: Oxford University Press, 1963.

Danek, Victor B: *A Historical Study of the Kneisel Quartet.* Doktori disszertáció, Indiana University 1962.

Kenneson, Carl: *Székely and Bartók, The story of a friendship.* Portland, Oregon: Amadeus Press, 1994.

Kresz, Maria és Király, Péter: *Géza de Kresz and Norah Drewett. Their Life and Music on Two Continents.* Toronto: Canadian Stage and Arts Publication Limited, 1989.

Levin, Walter: „Immigrant Musicians and the American Chamber Music Scene 1930-1950”. In: Brinkmann, Reinhold és Wolff, Christoph (szerk.): *Driven into paradise: The musical migration from Nazi Germany to the US.* Berkeley: University of California Press, 1999.

Molnár, Antal: A Léner-vonósnégyes. Nagy magyar előadóművészek VI. Budapest: Zeneműkiadó, 1968.

N.N.: Lener Quartet Papers, New York Public Library, Performing Arts Division-Special Collections- JOB95-19.

Potter, Tully: „The concert explosion and the age of recording” In: Stowell, Robin (szerk.): The Cambridge Companion to the String Quartet. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Steinhardt, Arnold: Indivisible by four. New York: Farrar Straus Giroux, 1998.

Waldbauer, Imre: A magyar kamarazene In: Batizi László Dr.(szerk.): A magyar muzsika hőskora és jelene. Budapest: Dr. Pintér Jenőné kiadása, 1944.

Másodlagos irodalom:

Bachmann, Alberto: An Encyclopedia of the Violin. New York: D. Appelton and Co, 1925.

Gay, Harriet: The Juilliard Quartet. New York: Vintage Press, 1974.

Hitchcock, H. Wiley: Music in the United States: An Historical Introduction. New Jersey: Prentice Hall, 1969.

N.N.: Library of Congress weboldal. Foundations for Music. www.loc.gov/rr/perform/guide/fndmus.html

N.N.: http://www.marlbormusic.org/about_history.html.

Potter, Tully: "From chamber to concert Hall" In: Stowell, Robin (szerk.): Cambridge Companion to the String Quartet. Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

Root, Deane L. (szerk.): Grove Music Online, www.grovemusiconline.com.

Hangzó források, felvételek:

Ittész Gergely Banff-ben, Székely Zoltánnal készült interjúja. Ménes Aranka (szerk.)1999. A Magyar Rádió Archívuma..

„Egy kamaramuzsikus emlékeiből” Kuttner Mihály 1974-es, utolsó hazalátogatása alkalmával készített ötrészes rádió műsor. Papp Márta (szerk.) 1978. A Magyar Rádió Archívuma

Személyes beszélgetések: Fenyves Lóránt, Starker János, Székely Zoltán, Koromzay Dénes, Végh Sándor, Devich Sándor, Mihály András, Sebők György, valamint Raphael Hillyer, Jerry Horner, Felix Galimir, Menahem Pressler.

Módszer és eredmények

Disszertációm címének megfelelően határozott irányvonalat követtem kutatásom során. Kizárólag azokkal a vonósnégyesekkel foglalkoztam részletesen, amelyeknek magyar kötődése volt, valamint az amerikai vonósnégyes kultúra kivirágzásának tevékeny részesei voltak. Előkészítésként – nagyon röviden – igyekeztem felvázolni a vonósnégyes kultúra magyar kezdeteit, ennek amerikai megfelelőjét, majd ezután az európai- és magyar kvartettek becsatlakozását az „új világ” zenei életébe.

Kiemelten foglalkoztam a New York-i bemutatkozásokkal, az amerikai lemez-társaságokkal való szerződések alakulásával, mivel ezek – a szolistákhoz hasonlóan – sorsdöntő jelentőséggel bírtak szinte mindegyik együttes életében. Ugyancsak fontosnak tartottam, ezért külön fejezetben foglalkoztam a Coolidge alapítvány és az amerikai egyetemi rezidenciák szerepével is.

Ebben a megközelítésben dolgozatom hiánypótló és egyedi. Olyan ismeretanyagot tartalmaz közel félszáz muzsikusról és hasonló számú vonósnégyesről, mely így, koncentráltan sehol nem jelent még meg. Magyar nyelven mindenképpen először vált hozzáférhetővé az amerikai kamarazene, ill. vonósnégyes-kultúra kialakulásának története. Érdekesség lehet a magyar hegedűsök vonósnégyesekben betöltött szerepének ismertetése a *genre* kialakulásától kezdve a

XX. század elejéig. Kuriózusként említem olyan magyar származású muzsikuskvartettekhez fűződő viszonyának említését is, akik szólistaként, ill. más szerepkörben váltak világhírűvé.

Az öt vonósnégyes története (Léner-, Budapest-, Róth-, Kresz Géza-Hart House- és a Magyar Vonósnégyes), – melynek tagjaival és pályájával külön fejezetekben, részletesen foglalkozom – lehetőséget nyújt ahhoz, hogy vizsgáljuk a történelem eseményei által meghatározott időszak hatását a zenészek életére és ezáltal a kultúra alakulására – elsősorban az Amerikai Egyesült Államok vonatkozásában.

Külön említést érdemel a disszertációhoz csatolt, a két CD-re összeválogatott elsősorban archív felvételek gyűjteménye, mely így hallhatóvá is teszi ezeknek a muzsikuskvartetteknek a művészi kvalitásait és igazolja, hogy igenis helyük van a világhírességek Pantheonjában.

Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

Aktív vonósnégyesezéssel eltöltött közel 25 éves pályám koncertjeinek felsorolásától eltekintenek. Az 1972-ben – még Zeneakadémista koromban – alapított Éder Vonósnégyes primáriusaként részese voltam több nemzetközi versenynek: 1973-ban 3. helyezette a Budapesti Nemzetközi Weiner Leó Vonósnégyes Versenynek és győztese az 1976-os I. Eviani- ill. 1977-ben a müncheni ARD (Nemzetközi) Vonósnégyes Versenyeknek.

Az Éder-, ill. az ausztráliai székhelyű Stirling Vonósnégyessel koncerteztem Európa és Észak-Amerika valamennyi országában, Közép-Amerikában, Japánban, Dél-Koreában, Szingapúrban, Új-Zélandon és Ausztráliában.

Számos CD felvételem közül kiemelném a Tel-Dec számára készült Bartók Vonósnégyeseket, valamint Haydn op.76-os sorozatát.

Az Éder Vonósnégyes nevéhez fűződik Kurtág 12 Mikrolúdium (Witten 1980), Schnittke 3. vonósnégyes (Mannheim 1984), Halffter 3. vonósnégyes (Evian 1979) és Kubik vonósnégyesének (Párizs 1980) ősbemutatója.